

4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10. Ст. 474.

5. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон від 05.10.2017 № 2163-VIII. *Офіційний вісник України*. 2017. № 91. Ст. 31.

6. Про розвідку: закон від 17.09.2020 № 912-IX. *Офіційний вісник України*. 2020. № 86. Ст. 2761.

7. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України»: указ, стратегія від 26.08.2021 № 447/2021. *Офіційний вісник України*. 2021. № 70. Ст. 4417.

УДК 342.951 + 351.74

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.4.21>

КАМИШАНСЬКИЙ О.Ю.

СЛУЖБА В ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ЇХНЬОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ

POLICE SERVICE DURING MARTIAL LAW IN UKRAINE: FEATURES AND PROBLEMS OF THEIR CLASSIFICATION

Актуальність статті полягає в тому, що служба в поліції завжди вирізнялася внутрішньою спрямованістю, адже головні завдання цього органу пов'язані із забезпеченням публічної безпеки та порядку у суспільстві. Водночас, після повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України, виникла необхідність адаптації системи Національної поліції до функціонування в особливих умовах воєнного стану. В зв'язку із цим були переглянуті окремі пріоритети поліцейської діяльності, розширені повноваження та оптимізовані завдання. Мета статті полягає у розкритті основних підходів до класифікації особливостей служби в поліції під час дії воєнного стану в Україні та пов'язаних із цим проблем. У статті розкрито основні підходи до класифікації особливостей служби в поліції під час дії воєнного стану в Україні та пов'язані із цим проблеми. Наголошено на необхідності адаптації системи Національної поліції до функціонування в особливих умовах воєнного стану, зокрема, перегляді окремих пріоритетів поліцейської діяльності, розширенні повноважень та оптимізації завдань. Особливості служби в поліції під час дії воєнного стану в Україні розглянуто в межах трьох рівнів: законодавчого, організаційного та суб'єктивного – на яких поліцейська служба набуває рис і ознак, що позначаються на системі поліції, повноваженнях, порядку проходження служби, грошовому і медичному забезпеченні, а також відповідальності поліцейських під час дії особливого правового режиму. Так на законодавчому рівні зроблено акцент на змінах і доповненнях до нормативно-правових актів, якими врегульовано діяльність Національної поліції. Вказано на можливість участі поліції особливого призначення безпосередньо у бойових діях, а також на розширення закріплених Законом України «Про Національну поліцію» повноважень. На організаційному рівні звернуто увагу на формування у системі поліції нового міжрегіонального територіального органу – Департаменту поліції особливого призначення «Об'єднана штурмова бригада Національної поліції України «Лють». Також, враховано зміни у взаємодії поліції та суспільства в особливий період. На суб'єктивному рівні від-

мічені зміни у грошовому та медичному забезпеченні поліцейських, особливості проходження служби. Зроблено висновок про те, що особливості служби в поліції під час дії воєнного стану в Україні становлять собою певні ознаки, що визначають специфіку служби в поліції у особливий період та носять тимчасовий характер.

Ключові слова: *служба в поліції, поліцейський, воєнний стан, діяльність, особливості, класифікація, проходження служби.*

The relevance of the article lies in the fact that the police service has always been characterized by an internal orientation, because the main tasks of this body are related to ensuring public safety and order in society. At the same time, after the full-scale invasion of the Russian Federation on the territory of Ukraine, there was a need to adapt the National Police system to functioning in the special conditions of martial law. In connection with this, certain priorities of police activity were revised, powers were expanded and tasks were optimized. The purpose of the article is to reveal the main approaches to the classification of the features of police service during the martial law in Ukraine and related problems. The article reveals the main approaches to classification of the peculiarities of police service during martial law in Ukraine and the related problems. The author emphasizes the need to adapt the National Police system to function under special martial law conditions, in particular, to review certain priorities of police activity, expand powers and optimize tasks. The author examines the peculiarities of police service during martial law in Ukraine at three levels: legislative, organizational and subjective – at which police service acquires features and characteristics which affect the police system, powers, service procedure, financial and medical support, and police officers' liability during the special legal regime. Thus, at the legislative level, the emphasis is placed on amendments and additions to the legal acts regulating the activities of the National Police. The possibility of participation of the special police directly in combat operations, as well as the expansion of the powers enshrined in the Law of Ukraine “On the National Police” are mentioned. At the organizational level, attention is drawn to the formation of a new interregional territorial body in the police system – the Department of Special Purpose Police “Joint Assault Brigade of the National Police of Ukraine “Liut” (also – Fury). Changes in the interaction between the police and society during the special period were also taken into account. At the subjective level, the author notes changes in the financial and medical support of police officers, and peculiarities of service. It is concluded that the peculiarities of police service during martial law in Ukraine constitute certain features which determine the specifics of police service during a special period and are temporary in nature.

Key words: *police service, police officer, martial law, activities, features, classification, service performance.*

Актуальність теми. Служба в поліції завжди вирізнялася внутрішньою спрямованістю, адже головні завдання цього органу пов'язані із забезпеченням публічної безпеки та порядку у суспільстві. Водночас, після повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України, виникла необхідність адаптації системи Національної поліції до функціонування в особливих умовах воєнного стану. В зв'язку із цим були переглянуті окремі пріоритети поліцейської діяльності, розширені повноваження та оптимізовані завдання. Таким чином, служба в поліції під час дії особливого правового режиму воєнного стану в Україні є надзвичайно актуальною та важливою для належного захисту суспільства і закону в цей складний для держави час.

Аналіз досліджень та публікацій. Дослідженню різноманітних аспектів поліцейської діяльності присвячено велику кількість наукових праць. Серед інших науковців, слід виокремити доробок О.М. Бандурки, О.І. Безпалової, О.В. Джафарової, О.Ю. Дрозда, О.Ф. Кобзаря, Б.О. Логвиненка, А.А. Манжули, Р.В. Миронюка, С.В. Петкова, Р.М. Опацького та С.О. Шатрави. Водночас, потрібно зважати на те, що Національна поліція у системі правоохоронних органів має коротку історію існування, а також обумовлені воєнним станом особливості функціонування поліції в надзвичайних умовах.

Мета статті полягає у розкритті основних підходів до класифікації особливостей служби в поліції під час дії воєнного стану в Україні та пов'язаних із цим проблем.

Виклад основного матеріалу. Переходячи до розкриття основних положень дослідження варто нагадати про те, що відповідно до статті 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015, воєнний стан передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1]. Все зазначене стосується Національної поліції, як основного та найбільш чисельного правоохоронного органу держави.

Усвідомлюючи те, що служба в поліції під час дії воєнного стану має певні особливості, зупинимось на проблемах їхньої класифікації.

Так, В.Д. Поливаний та К.С. Король розглядають особливості служби в поліції під час дії режиму воєнного стану в Україні через адміністративну діяльність. Серед таких особливостей вони виділяють дві групи – особливості внутрішньо-організаційної діяльності та особливості зовнішньо-організаційної діяльності Національної поліції. До першої групи ними включено: спрощений порядок присвоєння спеціальних звань; спрощений порядок носіння однострою; припинення низки етапів проходження служби, зокрема атестування; відстрочка призову на весь термін служби в поліції; розширено підстави для припинення служби в поліції у зв'язку із поширеними фактами зникнення безвісті поліцейських в умовах; гарантії медичного забезпечення на безоплатній основі в будь-яких закладах охорони здоров'я; виокремлений новий вид дисциплінарного провадження – службове розслідування щодо поліцейських під час дії воєнного стану. До другої групи особливостей включені: збільшені повноваження поліції щодо взаємодії з Уповноваженим з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин; розширені повноваження поліцейських в частині застосування спеціальних засобів та вогнепальної зброї; спрощено порядок повідомлення про застосування поліцейських заходів примусу; припинено здійснення громадського контролю за діяльністю поліції [2, с. 445]. Запропонований поділ особливостей служби в поліції під час дії воєнного стану зводить їх до характеристики змін і доповнень, внесених Законом України «Про внесення змін до законів України "Про Національну поліцію" та "Про Дисциплінарний статут Національної поліції України" з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану» від 15.03.2022 № 2123-IX [3].

Подібні особливості діяльності поліції в період дії воєнного стану розрізняють А.Є. Турбал та Г.А. Шпиталенко, зводячи їх до аналізу законодавчих новел [4, с. 212]. Однак, наведений підхід залишає поза увагою низку організаційних змін у роботі поліції в особливий період. Як наслідок – це ускладнює формування комплексного уявлення про сутність служби в поліції під час дії воєнного стану.

Через напрями формування стратегії особистої безпеки працівників поліції в умовах виникнення надзвичайних ситуацій можна класифікувати особливості служби в поліції, запропоновані В.Г. Грибаном та співавторами. До напрямів ними віднесено: забезпечення психологічної безпеки; забезпечення фізичної безпеки; забезпечення правової безпеки (правова захищеність); забезпечення соціальної безпеки; забезпечення медичної безпеки; забезпечення екологічної безпеки [5, с. 12]. Наведений підхід так само можна прийняти за основу для визначення особливостей служби в поліції та керуючись особливим характером правового режиму воєнного стану в Україні.

На підставі викладених підходів, вважаємо за доцільне виокремити особливості служби в поліції під час дії воєнного стану, шляхом їхньої диференціації на: а) правовому; б) організаційному та в) суб'єктивному рівнях. Вбачається, що запропонований підхід дозволить уникнути проблеми однобічного розкриття й поглянути на такі особливості у комплексі.

Перша і найголовніша особливість на правовому рівні – це залучення поліцейських сил до участі в бойових діях. Зазначений аспект служби в поліції пройшов своєрідну еволюцію – від залучення окремих поліцейських до Сил територіальної оборони та формування великої кількості різноманітних спеціальних підрозділів поліції у складі територіальних органів, – до формування Об'єднаної штурмової бригади Національної поліції України «Лють» у складі Гвардії наступу. Так, за ч. 2, 4 статті 24 «Додаткові повноваження поліції» Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015, в разі виникнення загрози державному суверенітету України та її територіальній цілісності, а також у ході відсічі збройної агресії проти України органи та підрозділи, що входять до системи поліції, відповідно до законодавства України беруть участь

в обороні України, у виконанні завдань територіальної оборони, забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану у разі його оголошення на всій території України або в окремій місцевості. Також, поліція особливого призначення за рішенням військового командування, погодженим з керівником поліції або уповноваженою ним особою, може брати участь в обороні України відповідно до Закону України «Про оборону України» шляхом безпосереднього ведення бойових дій [6, 7]. З цього випливає те, що поліція може залучатись до «виконання завдань територіальної оборони», а також – безпосередньо брати участь в обороні України шляхом безпосереднього ведення бойових дій.

Важливою особливістю також є можливість застосування поліцейськими будь-яких видів зброї (озброєння), що закріплено статтею 46-1 «Застосування поліцейськими поліції особливого призначення зброї та бойової техніки під час здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії проти України». У передбачених законом випадках, поліцейські мають право застосовувати і використовувати зброю та бойову техніку. Причому положення цієї статті не поширюється на уповноважених осіб інших правоохоронних органів, які іншими законами України наділені правом застосовувати зброю відповідно до цього Закону [6].

У цілому, приведення національного законодавства про поліцію у відповідність до стандартів Європейського Союзу є вкрай важливим для належної адаптації європейських практик, норми і стандарти яких мають бути придатними до реалізації, а не лишатися декларативними [8, с. 266].

На організаційному рівні до особливостей служби в поліції нами віднесено формування у її системі нового органу – Об'єднаної штурмової бригади «Лють». Об'єднана штурмова бригада «Лють» (далі – ОШБ) є воєнізованим підрозділом поліції нового зразка. Основними завданнями ОШБ «Лють» визначені: відсіч та стримування збройної агресії проти України, проведення штурмових дій, знешкодження диверсійно-розвідувальних груп і незаконних збройних формувань ворога, аеророзвідка, виявлення позицій ворога та знищення противника [9].

Примітно, що участь поліцейських в бойових діях, пов'язана із внесенням змін до статті 19 «Види відповідальності поліцейських» Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015, що стосуються врахування бойового імунітету, визначеного Законом України «Про оборону України». Зазначений бойовий імунітет передбачає звільнення поліцейських поліції особливого призначення Національної поліції України від відповідальності, у тому числі кримінальної, за чітко визначених умов та обставин [7].

Крім того, варто погодитись із Б.О. Логвиненком у тому, що в період дії воєнного стану зростає значення Дисциплінарного статуту. Науковець пов'язує це з тим, що під дію воєнного стану порядок проведення службового розслідування набуває змін, які певною мірою ускладнюють захист поліцейськими своїм правам від необгрунтованого накладення дисциплінарних стягнень [10, с. 201]. Такі особливості передбачають скорочені терміни проведення службового розслідування, можливість одноосібного проведення службового розслідування, у тому числі безпосередньо уповноваженим керівником, особливості відсторонення поліцейського від виконання службових обов'язків (посади) на час проведення службового розслідування, застосування дисциплінарних стягнень та оскарження таких стягнень.

Ще однією особливістю на організаційному рівні слід вважати недосконале нормативно-правове забезпечення взаємодії поліції з іншими суб'єктами владних повноважень та громадськістю. Нашу позицію підтримує А.А. Нікітін, вказуючи про те, що попри важливість узгодженості сил Національної безпеки, відповідного нормативно-правового документа щодо особливостей взаємодії Національної поліції України та суб'єктів сектору безпеки і оборони дотепер не розроблено [11, с. 136].

Так само стосовно взаємодії з громадськістю Б.В. Сміжак та Н.В. Федоровська, вказують про важливість дотримання законності як необхідної умови діяльності поліцейських навіть під час охорони громадського порядку в умовах воєнного стану. На переконання авторів дотримання законності забезпечується систематичним контролем з боку вищих органів управління, правом адміністративного та судового оскарження, контролем громадськості та медіа [12, с. 46]. Тут мають місце певні обмеження, на період воєнного стану, що стосуються також і громадського контролю за діяльністю поліції. Важливою особливістю на зовнішньому організаційному рівні є діяльність поліції по забезпеченню правових заходів режиму воєнного стану, зокрема, діяльність на блокпостах, забезпечення режиму світломаскування та комендантської години.

Так, О. Злагода наголошує, що потрібно звернути увагу на роботу поліцейських на блокпостах при огляді транспортних засобів та певних осіб, що характеризується ризиками для життя та здоров'я. Для цього необхідно впровадження нових методів, в тому числі з використанням комп'ютерної техніки та оперативної комунікації. Досконале володіння ними наразі є необхідною умовою успішної роботи працівників поліції при несення служби на блокпостах України [13, с. 47]. Вважаємо, що тут слід вести мову не про навички володіння поліцейськими засобами оперативної комунікації та комп'ютерною технікою, а про забезпечення поліцейських відповідними засобами і наявність на таких засобах відповідного програмного забезпечення.

На суб'єктивному рівні потрібно вказати про певне удосконалення системи медичного забезпечення поліцейських в період воєнного стану. Так, Л.В. Бобрішова наголошує, що будь-який час випробувань одночасно є часом можливостей. Головними напрямками наукових і організаційних зусиль вчена виділяє: 1) громадське здоров'я і профілактику захворювань; 2) підтримку й відновлення психічного здоров'я поліцейських; 3) медико-психологічну реабілітацію поліцейських зокрема та прикріпленого контингенту в цілому. Фахівчиня наголошує, що більш затребуваними стають вузькі медичні фахівці – інфекціоністи, терапевти, травматологи та хірурги, адже серед особового складу поліції зростає кількість травмувань і поранень. Втім, попри складність, ситуація із медичним забезпеченням поліцейських залишається стабільною і контролюваною [14, с. 173].

Не менш важливо зупинитися на особливостях проходження служби в поліції в особливий період, а саме присвоєння поліцейським спеціальних звань поліції під час дії воєнного стану. Вбачається, що внесення таких змін у законодавство дозволить гідно відзначити сумлінну службу суспільству поліцейськими та надасть можливість керівництву підрозділів Національної поліції України заохочувати правоохоронців до подальшого покращення виконання завдань із забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [15]. Законодавчі зміни пов'язані із набранням чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо присвоєння спеціальних звань поліції під час дії воєнного стану» від 24.03.2022 № 2151-IX [16]. Так, статтю 84 Закону України «Про Національну поліцію» було доповнено ч. 5, якою передбачено, що під час дії воєнного стану чергове спеціальне звання може бути присвоєно без встановлення термінів, передбачених цією статтею, достроково та на один ступінь вище від звання, передбаченого займаною штатною посадою, до підполковника поліції включно керівником Національної поліції України, а спеціальне звання полковник поліції – керівником Національної поліції України за погодженням з Міністром внутрішніх справ України [17].

Ще одну з особливостей на суб'єктивному рівні, становлять зміни в умовах і порядку грошового забезпечення поліцейських, яке збільшується пропорційно до складності й небезпеки покладених на правоохоронців завдань. Тут варто навести наказ МВС України від 28.11.2022 № 775 «Про затвердження Порядку та умов виплати додаткової винагороди поліцейським на період дії воєнного стану», яким затверджено Порядок та умови виплати додаткової винагороди поліцейським на період дії воєнного стану [18]. Сюди ж належить Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 № 168 «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану» [19].

Висновки. Підводячи підсумок слід зазначити, що особливості служби в поліції під час дії воєнного стану в Україні не обмежуються новациями на законодавчому або організаційному рівнях. Вони становлять собою певні ознаки, що визначають специфіку служби в поліції у особливий період та носять тимчасовий характер.

Особливості служби в поліції під час дії воєнного стану в Україні запропоновано розглядати на трьох рівнях: законодавчому, організаційному та суб'єктивному – в межах яких поліцейська служба набуває рис і ознак, які позначаються на системі поліції, повноваженнях, порядку проходження служби, грошовому і медичному забезпеченні, а також відповідальності поліцейських під час дії особливого правового режиму.

Список використаних джерел:

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 08.08.2023).
2. Поливанюк В.Д., Король К.О. Особливості діяльності підрозділів Національної поліції під час запровадження воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 444-446.

3. Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 № 2123-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#n6> (дата звернення 08.08.2023).

4. Турбал А.Є., Шпиталенко Г.А. Особливості роботи Національної поліції України в умовах воєнного стану. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 211–213.

5. Грибан В.Г. Безпека працівників Національної поліції в умовах надзвичайних ситуацій: навчальний посібник (Грибан В.Г., Фоменко А.Є., Казначеев Д.Г., Бойко О.І. / за заг. ред. Грибана В.Г.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 100 с.

6. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення 08.08.2023).

7. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернення 08.08.2023).

8. Логвиненко Б.О., Ігнатов С.О. Проблемні аспекти адміністративної відповідальності за вчинення булінгу (цькування). *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 6. С. 266–268.

9. Об'єднана штурмова бригада Національної поліції України «Лють» URL: <https://storm.mvs.gov.ua/> (дата звернення 08.08.2023).

10. Логвиненко Б.О. Науково-практичний коментар до Дисциплінарного статуту Національної поліції України / Б.О. Логвиненко. Київ : ВД «ДАКОР», 2022. 218 с.

11. Нікітін А.А. Деякі питання взаємодії Національної поліції України під час захисту національних інтересів в умовах воєнного стану. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1-2. С. 133–139.

12. Сміжак Б.В. Форми і методи взаємодії поліції та громадськості у питанні забезпечення режиму воєнного стану. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/21754/1/3бipник%202022_p044-047.pdf (дата звернення 08.08.2023).

13. Злагода О. Особливості несення служби працівників поліції при перевірці транспортних засобів на блокпостах в умовах воєнного стану. *Діяльність державних органів в умовах воєнного стану* : збірник матеріалів Міжнародного науково-практичного онлайн-семінару (в авторській редакції), (м. Кривий Ріг, 29 квітня 2022 року). Кривий Ріг, 2022. 498 с. С. 45–47.

14. Бобрішова Л.В. Адміністративно-правове регулювання медичного забезпечення поліцейських в Україні: монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. 208 с.

15. Спрощено процедуру присвоєння спеціальних звань поліції під час дії воєнного стану. Новини: Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 25.03.2022. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/sproshcheno-proceduru-prisvoyennya-specialnih-zvan-policiyi-pid-chas-diyi-voennogo-stanu (дата звернення 08.08.2023).

16. Про внесення змін до деяких законів України щодо присвоєння спеціальних звань поліції під час дії воєнного стану : Закон України від 24.03.2022 № 2151-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2151-20#Text> (дата звернення 08.08.2023).

17. Чергове спеціальне звання поліцейському може бути присвоєно достроково. Lexinform.com.ua. URL: <https://lexinform.com.ua/zakonodavstvo/cherгоve-spetsialne-zvannya-politseyskomu-mozhe-buty-prisvoyeno-dostrokovо/> (дата звернення 08.08.2023).

18. Про затвердження Порядку та умов виплати додаткової винагороди поліцейським на період дії воєнного стану : Наказ МВС України від 28.11.2022 № 775. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1514-22#Text> (дата звернення 08.08.2023).

19. Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 № 168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 08.08.2023).